

VIEWS OF TEACHER CANDIDATES' ABOUT EFFECTIVE LEARNING AND TEACHING PROCESS AND EVALUATION OF CONCEPTUAL DEVELOPMENT

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ETKİLİ ÖĞRETME ÖĞRENME SÜREÇLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ VE KAVRAMSAL GELİŞİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Özge AYDIN²
Zeynep Nalan YILMAZ

Abstract

It is important that teacher candidates have basic concepts that are located in the teaching and learning process from the time they begin teacher training and reflect these concepts to the learning environment. The aim of the research is to determine views of prospective teachers' about learning and teaching process and to evaluate conceptual development. In this research, qualitative research methods were used to collect data and analyze the results. The design of the research is the case study. The participants of the study were 21 teacher candidates who attended the course. Written interview form was used to collect data. Before and after the course prospective teachers fill in the forms as written to reveal their conceptual development in this process. In order to analyze the data descriptive situation analysis techniques was used. At the results of data analysis, the subcategories/codes of "concepts of effective teaching-learning process", "properties of effective teaching-learning process"; "method-technique-approaches which used effective teaching-learning process" and "concepts in terms of issues which include effective teaching-learning process course" themes and the examples of these codes will be demonstrated. It is clear that teacher candidates progressed as conceptual after effective teaching-learning process course, when evaluate concepts about themes.

Key words: Teacher candidates, teaching and learning process, conceptual development

Özet

Öğretmen adaylarının öğretmenlik eğitimine başladıkları dönemden itibaren öğretme öğrenme süreçlerinde yer alan temel kavramlara sahip olmaları ve öğrenme ortamlarına yansıtılabilmeleri önem taşımaktadır. Buradan hareketle yapılan araştırmanın amacı öğretmen adaylarının öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin görüşleri ve kavramsal gelişimlerinin değerlendirilmesidir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum belirleme çalışması niteliğinde tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 21 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında yapılandırılmış yazılı görüş formu kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının süreç içerisindeki kavramsal gelişimlerinin ortaya çıkarılması amacıyla uygulama öncesinde ve sonrasında yazılı olarak öğretmen adaylarının görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilerin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda; etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar, etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri, etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem-teknik-yaklaşımlar, etkili öğretme öğrenme süreçleri dersinde yer verilen konulara ilişkin kavramlar olmak üzere 4 farklı tema elde edilmiştir. Elde edilen temalara ilişkin kavramlar değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının aldıkları ders sonrasında öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin kavramsal olarak gelişim gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

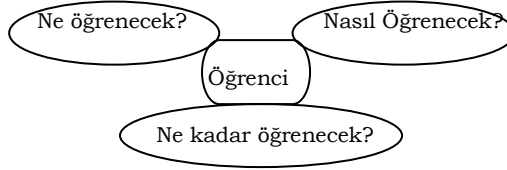
Anahtar sözcükler: Öğretmen adayları, öğretme öğrenme süreci, kavramsal gelişim

¹ Bu çalışma 23-26 Nisan 2015 tarihleri arasında düzenlenen ICEMST 2015-Uluslararası Matematik, Fen ve Teknoloji Eğitimi Konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi Eğitimi ABD., ozge.aydin@dpu.edu.tr

Giriş

Öğretme öğrenme süreci; öğrenenin neyi, ne kadar ve nasıl öğreneceğinin belirlendiği çok boyutlu etkileşim gerektiren bir süreçtir. Öğret-öğren-hatırla şeklinde sıralanan standart öğretim paradigması günümüzde öğretme öğrenme sürecini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu paradigmada öğretmen öğretir, öğrenci öğrenir ve yeri geldiği zaman hatırlar şeklinde sürece ilişkin roller belirlenmiştir. Ancak öğretme öğrenme süreci tek yönlü basit iletişim örüntüsü ile tanımlanmamalıdır.

Şekil 1. Öğretme öğrenme Süreci (Saban, 2013)

Öğretme öğrenme sürecinin anlaşılması için önce öğrenme, öğretme ve öğretim gibi temel kavramlarının tanımlanması daha yararlı olacaktır. Öğrenme; bireyin çevresi ile belli bir düzeydeki etkileşimleri sonucunda meydana gelen nispeten kalıcı izli davranış değişmesi olarak tanımlanması (Senemoğlu, 2007) ve bireyin çevreye uyumunda bir araç olarak da anılmaktadır (Fer, 2011). Öğretme genel olarak, davranış değişikliğinin okulda planlı ve programlı bir şekilde yapılması sürecini ifade etmektedir (Demirel, 2003). Ertürk, öğretmeyi daha yalın bir anlatımla, herhangi bir öğrenmeyi sağlama ve kılavuzlama faaliyeti olarak sunmaktadır (Ertürk, 1979). Öğretim ise, eğitimin okul ya da sınıf ortamında planlı ve programlı bir biçimde yürütülen kısmı olarak tanımlanmıştır (Varış, 1978). Açıköz, öğretimin başlıca özelliklerini ele alarak daha kapsamlı şekilde, öğretimi; öğrenci gelişimini amaçlayan ve öğrenmenin başlatılması, sürdürülmesi ve gerçekleştirilmesi için düzenlenen planlı etkinliklerden oluşan bir süreç olarak tanımlamaktadır (Açıköz, 2009). Öğretme, öğrenme ve öğretim kavramları çoğu zaman birlikte anılmakta ancak hatalı olarak birbirlerinin yerine de kullanılmaktadır. Günümüz eğitim sistemleri içerisinde öğretme öğrenme ihtiyaç ve rolleri de değişmektedir. Temel kavramların anlamlandırılmasında, eğitim sistemimizin dayandığı temel felsefe ve prensipler etkili olmaktadır. Öğretme öğrenme sürecinde öğretmenin ve öğrencinin rolleri değişmiş, öğretmenin salt bilgi sunan olmaktan ziyade öğrenmeleri kolaylaştıran, kılavuzluk eden kişi konumuna geçmiştir. Öğrenci ise, bilgiyi hazır alan değil, araştıran, sorgulayan, kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu taşıyan, öğrenme ihtiyaçlarını belirleyebilen birey konumundadır. Öğretmenin ve öğrencinin süreçteki rollerinin değişmesi, beraberinde kullanılan yöntem ve tekniklerde de değişikliği gerekli kılmıştır. Buradan hareketle öğretme öğrenme süreçlerinde yeni yönelimlere gerek duyulmuştur.

Öğretme öğrenme süreci üç temel boyuttan oluşmaktadır (Saban, 2013). Birincisi; program veya içerik, ikincisi; süreç veya yöntem, üçüncü ise değerlendirme olarak sıralanmaktadır. Program öğrencinin neyi öğreneceğini bize söylemektedir. Eğitim programını Demirel, öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlamaktadır. Öğretim programını ise okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneği şeklinde tanımlayarak özelleştirmiştir (Demirel, 2005). Programda yer alan konuların yani içeriğin öğrencilere nasıl sunulacağı, hangi etkinliklerin yapılacağı, bu etkinlikler sırasında hangi yöntem-tekniklerden yararlanılacağı, etkinliklerin ne kadar sürede tamamlanacağı süreç veya yöntem boyutunda ele alınmalıdır. Özdüzenleme becerisine

sahip bireyler yetiştirmek eğitim sistemimizin temelinde yer almaktadır. Aynı noktadan hareketle öğrenme, büyük ölçüde öğrenen sorumluluğunda gerçekleşir. Öğrenci hangi konuyu nasıl öğreneceğini, hangi tür etkinlikleri yapmaktan keyif alacağını, öğrenmelerinin hangi stratejiler kullanıldığında kalıcı olacağını en iyi kendisi bilmektedir. Etkili öğretme öğrenme sürecinin son boyutu değerlendirmedir. Daha önceleri sonuç odaklı değerlendirmeler yapılmakta iken sistem sürecin değerlendirilmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir. Sadece sürecin sonundaki ürüne bakmak, öğrenenin süreci nasıl geçirdiği hakkında bize bilgi vermede yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple alternatif ölçme değerlendirme teknikleri hem öğretmenlerin öğrencilerini değerlendirmelerinde hem de öğrencilerin kendilerini ve arkadaşlarını değerlendirmelerinde işe koşulmaktadır.

Eğitim fakültelerinde “Etkili Öğretme öğrenme Süreçleri”, “Aktif Öğrenme Stratejileri”, “Öğretme Öğrenme Kuram ve Yaklaşımları” gibi dersler Meslek Bilgisi kodlu zorunlu dersler arasında yer almamaktadır. Ancak öğretmen adaylarının eğitim sisteminin temellerini içselleştirmeleri için seçmeli ders olarak sunulabilmektedir. Günümüzde, uygulamada olan öğretim programlarının temelinde Yapısalcı Kuram yer almaktadır. Yapısalcı kuram, Piaget’in bilişsel gelişim kuramını temele almıştır ve bilginin aktarımının öğrenmeyi sağlamaya yetmeyeceğini savunmaktadır. Kurama göre öğrenme, bireyin deneyim temelinde geliştirdiği aktif bir süreçtir (Aslim, 2011). Yapısalcı kuramda vurgulanan kavram öğretim değil, öğrenmedir. Öğretme öğrenme süreçlerinin ve öğretmen davranışlarının bu kuramdan etkilendiği ileri sürülmektedir (Yaşar, 1998). Yapısalcı kuram, öğrencilere bir takım temel bilgi ve becerilerin kazandırılması gerektiği görüşünü inkâr etmez, fakat eğitimde bireylerin daha çok düşünmeyi, anlamayı, kendi öğrenmelerinden sorumlu olmayı ve kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenmeleri gerektiğini vurgular (Saban, 2013). Öğrenenin özdüzenleme becerisine sahip oluşu süreci kendisinin yönlendirebileceği anlamına gelmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin kendi öğrenme stillerini bilmeleri onların öğrenmelerine, öğretme öğrenme sürecini etkili biçimde tamamlamalarına destek olacaktır. Öğretmenler öğrencilerini iyi tanımalı ve onların kendi bilişsel öğrenme stillerini keşfetmelerine ortam hazırlamalıdır. Öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri birbirinden farklıdır. Öğretme öğrenme sürecinde öğretmenler farklı türden öğrenen öğrencilerine fırsat sunmak durumundadır. Gardner tarafından ortaya atılan çoklu zekâ kuramı, öğrenenlerin bireysel farklılıklarına *çoklu zekâ teorisi* diyerek dikkat çekmiştir. Garder zekâyı; bir veya birden fazla kültürde değer bulan bir ürün ortaya koyabilme kapasitesi, gerçek hayatta karşılaştığı problemlere etkili ve verimli çözümler üretebilme becerisi ve çözüme kavuşturulması gereken yeni veya karmaşık yapıli problemleri keşfetme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Saban, 2013). Çoklu zekâ kuramına dayalı etkinlikler, ancak öğrencinin aktif olduğu öğrenme ortamlarında uygulanabilir. Aktif öğrenme teknikleri öğrencilere öncelikle, çoklu zekânın gerektirdiği çeşitliliği ve seçme hakkını sunmaktadır (Açıkgöz, 2014). Geleneksel anlayışı temele alan sınıflarda, her öğrenci için farklı etkinlik sunulmaz. Farklı zekâ türüne ve farklı öğrenme stiline sahip öğrenciler için çağdaş öğrenme ortamları oluşturulur. Geleneksel sınıf ortamlarında öğretme öğrenme sürecinin sorumluluğu öğretmene aittir ve süreçte öğretmen aktiftir. Ancak çağdaş yaklaşımların benimsenmesi ile birlikte sürecin temelinde öğrenci yer almaktadır ve öğrencinin aktif olduğu yöntem ve teknikler kullanılmaktadır.

Öğretme öğrenme sürecinde aktif öğrenme stratejilerin kullanılması ancak demokratik sınıf ortamlarının oluşturulması ile mümkün kılınacaktır. Araştıran, sorgulayan, bilgiye kendi çabası ile ulaşan öğrenciler yetiştirmeyi amaçladığımız eğitim sistemimiz içerisinde onlara mutlaka düşünmeyi öğretmenliyiz. Eleştirel düşünen, yaratıcı fikirleri olan, empati kurabilen öğrenciler problem durumlarıyla daha rahat başa

çıkabilmektedir. Problem çözme, belli amaca ya da amaçlara ulaşmak için bilgileri organize etmeyi, esnek olmayı ve bilişsel kaynakları etkili biçimde kullanmayı gerektirir (Erdem, 2005). Öğretme öğrenme sürecinde öğrenciler farklı problem durumlarıyla karşılaşılır ve uygun çözüm yollarını kimi zaman kendi başlarına kimi zaman da arkadaşları ile birlikte çalışarak bulmaları istenir. İş birliğine dayalı öğrenme, takım çalışması gibi etkinlikleri kullanmaları öğrenenlerin kendi aralarındaki iletişimi güçlendirir, birbirlerinin öğrenmelerinden de faydalanmalarını sağlar. Öğretmenler süreçte öğrencilerine farklı fırsatlar sunmaya gayret göstermelidir.

Geleneksel sınıf ortamlarına kıyasla aktif öğrenme ortamlarında öğretmen ve öğrencilerin rollerinde değişimler meydana gelmiştir. Bilim ve teknolojideki ilerleme tüm sistemleri olduğu gibi eğitim sistemini de etkilemektedir. Öğretmenlerin görevi, bu ilerlemeye paralel olarak sisteme yansıyan yeni yönelimleri takip etmek ve sınıflarında uygulamaktır. Öğretmenler öğretme öğrenme sürecine ilişkin kuramsal bilgilerin temelini lisans eğitimleri sırasında almaktadırlar. Buradan hareketle öğretmen adaylarının öğretme öğrenme sürecine ilişkin görüşleri araştırmaya konu olmuştur. Öğretmen adaylarının etkili öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin görüşleri ve kavramsal gelişimlerinin değerlendirilmesinin amaçlandığı çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının etkili öğretme öğrenme sürecine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin kavramsal gelişimleri nasıldır?

Yöntem

Araştırmada, öğretmen adaylarının öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin görüşlerini belirlemek ve kavramsal gelişimlerini değerlendirmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, durum belirleme çalışması (case study) niteliğinde tasarlanmış ve verilerin toplanmasında görüşme formu yöntemi kullanılmıştır. Creswell'e göre (2007) durum belirleme çalışması; araştırmacının görüşme, gözlem, doküman gibi veri toplama araçlarını kullanarak tek durum veya çoklu durumları incelediği nitel araştırma yaklaşımıdır. Bu yöntemle, öğretmen adaylarının "Etkili Öğretme Öğrenme Süreçleri" dersine katılmaları sonucunda meydana gelen değişimlerini ortaya koyan verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu fen bilgisi öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği bölümlerinde birinci sınıfta okuyan 21 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yolu ile belirlenerek öğretmen adaylarının "Etkili Öğretme Öğrenme Süreçleri" dersine katılarak dersin içeriği ve kazandırılması hedeflenen kavramlar hakkında bilgi sahibi olmaları önemsenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemleri nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkmıştır. Patton'a göre amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Katılımcıların 8'i erkek 13'ü bayan öğretmen adayından oluşmaktadır. Erkek öğretmen adaylarının 7'si sınıf öğretmenliği bölümünde, 1'i fen bilgisi öğretmenliği bölümünde; bayan öğretmen adaylarının ise 8'i sınıf öğretmenliği bölümünde, 5'i fen bilgisi öğretmenliği bölümünde öğrenimlerini sürdürmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın uygulama sürecinde öğretmen adaylarına “Etkili Öğretme Öğrenme Süreçleri” dersi kapsamında bilişsel öğrenme stilleri, çoklu zekâ kuramı, sınıf ortamı ve yönetimi, yaratıcılık ve yaratıcılığı geliştirmek, düşünme süreci, yapısalcı kuram ve öğretme öğrenme süreci, işbirliğine dayalı öğrenme, problem çözmeye dayalı öğrenme, aktif öğrenme konularında temel kavramların kazandırılması hedeflenmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak öğretmen adaylarının öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin görüşlerini belirleyebilmek ve kavramsal gelişimlerini değerlendirmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen dört sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öğretmen adaylarından görüşme formunu yazılı olarak doldurmaları istenmiştir. Formda yer alan soruların hazırlanmasında araştırmacıların deneyimlerinden yararlanılarak, dersin içeriğinde yer alan kavramlar dikkate alınıp süreç içerisinde öğretmen adaylarının kavramsal gelişimlerinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan sorulara yer verilmiştir. Belirlenen sorular fen eğitimi ve sınıf öğretmenliği alanında uzman iki kişinin görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Öğretmen adaylarından yapılan uygulama öncesinde ve sonrasında görüşme formunu doldurmaları istenmiştir.

Verilerin analizinde uygulama öncesinde ve sonrasında katılımcıların görüşlerine ilişkin yazılı olarak elde edilen veriler nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi (Yıldırım ve Şimşek, 2008) kullanılarak çözümlenmiştir. Yazılı metinler birkaç kere okunarak katılımcıların cevaplarındaki alt temalar belirlenmiş ve bu sayede veriler gruplanarak belirli ana temalar altında toplanmıştır. Veriler ortaya çıkan ana ve alt temalara göre sistematik olarak betimlenmiş, tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır. Güvenirlik ve iç geçerliğin sağlanması için görüşmelerden elde edilen cevaplar iki farklı araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmıştır. Çalışmada iç geçerlilik katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur. Creswell (2007) nitel araştırmalarda tema ve kodların farklı araştırmacılar tarafından desteklenmesinin yapılan araştırmanın güçlenmesinin sağlanmasında önemli olduğunu vurgulamıştır.

Bulgular

Görüşme formlarının analizi sonucunda öğretmen adaylarının etkili öğretme öğrenme sürecine ilişkin görüşleri ve kavramsal gelişimleri 4 farklı ana tema doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu ana temalar şu şekildedir:

- etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar
- etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri
- etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem-teknik-yaklaşımlar
- öğretme öğrenme dersinde yer verilen konulara ilişkin kavramlar

“Etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar” ana temasına ilişkin uygulama öncesi ve sonrasında belirlenen alt temalar listesi tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. “Etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar” ana temasına ilişkin alt tema listesi

ALT TEMALAR	
UYGULAMA ÖNCESİ	UYGULAMA SONRASI
Öğretmen	Öğretmen
Öğrenci	Öğrenci
Okul	Okul
Sınıf	Sınıf
Eğitim	Eğitim
Öğretim	Öğretim
İletişim	İletişim
Ders	Ders
Yaratıcılık	Yaratıcılık
Sınıf ortamı	Sınıf ortamı
Etkinlik	Bilişsel öğrenme Plan yapma Zaman yönetimi Zekâ alanları Aktif öğrenme Verimli öğrenme Günlük yaşam Bireysel özellikler Sınıf yönetimi Düşünme becerileri Öğretim teknikleri

Tablo 1 incelendiğinde uygulama öncesinde yer alan etkinlik kavramının uygulama sonrasında yer almadığı görülmektedir. Öğretmen, öğrenci, okul, sınıf, eğitim, iletişim, ders, yaratıcılık, sınıf ortamı alt temaları uygulama öncesi ve sonrası için ortak kavramlar olarak belirlenmiştir. Öğretmen adayları uygulama sonrasında ise bilişsel öğrenme, plan yapma, zaman yönetimi, zekâ alanları, aktif öğrenme, verimli öğrenme, günlük yaşam, bireysel özellikler, sınıf yönetimi, düşünme becerileri ve öğretim teknikleri kavramlarını eklemişlerdir. “Etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri” ana temasına ilişkin uygulama öncesi ve sonrasında belirlenen alt temalar listesi tabloda sunulmuştur.

Tablo 2. “Etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri” ana temasına ilişkin alt tema listesi

ALT TEMALAR	
UYGULAMA ÖNCESİ	UYGULAMA SONRASI
Öğrencide merak uyandırır	Öğrencilerin gelişimi dikkate alınır
Öğrenci seviyesi dikkate alınır	Öğrencilerin aktif katılımı sağlanır
Öğrenci merkezlidir	Öğrencilerin yetenekleri dikkate alınır
Eğlenerek öğrenmeyi sağlar	Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınır Öğrencilerin öğrendiklerini sorgulaması sağlanır Öğrencilerin yaratıcılığını geliştirir Öğrencilerin düşüncelerini rahat ifade edebilmesi sağlanır Öğretmen davranışları belirlenir Öğretmen-öğrenci iletişimini sağlar Etkili ve verimli sınıf ortamı yaratılır Görsel ve işitsel materyaller kullanılır Bilgilerin kalıcılığı artar Öğrenmeyi etkileyen faktörler belirlenir

Konuların anlaşılabilirliğini artırır
Konuların günlük yaşamla ilişkilendirilmesi
sağlanır

Tablo 2 incelendiğinde etkili öğretme öğrenme sürecinin özelliklerine ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında ortak ifadelerin yer almadığı görülmektedir. Öğretmen adayları uygulama öncesinde etkili öğretme öğrenme sürecinin öğrencide merak uyandırma, öğrenci seviyesini dikkate alma, öğrenci merkezli olma ve eğlenerek öğrenmeyi sağlama gibi özelliklerini belirtmişlerdir. Uygulama sonrasında ise öğretmen adaylarının öğretme öğrenme sürecinin özelliklerini öğrenciler, öğretmen, içerik ve süreç kavramları açısından değerlendirerek çok sayıda özelliğe yer verdikleri söylenebilir. Buna göre etkili öğretme öğrenme sürecinde öğrencilerin gelişimlerinin, yeteneklerinin, bireysel farklılıklarının dikkate alındığı, derse aktif katılımlarının sağlandığı, öğrendiklerini sorgulama ve düşüncelerini rahat ifade edebildikleri ortamların sağlandığı ve yaratıcılıklarının geliştirildiği ifade edilmiştir. Etkili öğretme öğrenme sürecinde öğretmenlerin davranışlarının belirlendiği ve öğrencilerle iletişimlerinin arttığı belirtilmiştir. İçerik ve süreç açısından ise etkili öğretme öğrenme sürecinde etkili ve verimli sınıf ortamı yaratıldığı, görsel ve işitsel materyallerin kullanıldığı, bilgilerin kalıcılığının arttığı, öğrenmeyi etkileyen faktörlerin belirlendiği, konuların anlaşılabilirliğinin arttığı ve günlük yaşamla ilişkilendirilmesinin sağlandığı ifade edilmiştir. “Etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem-teknik-yaklaşımlar” ana temasına ilişkin uygulama öncesi ve sonrasında belirlenen alt tema listesi tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. “Etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem-teknikler-yaklaşımlar” ana temasına ilişkin alt tema listesi

ALT TEMALAR	
UYGULAMA ÖNCESİ	UYGULAMA SONRASI
Sunuş yoluyla öğretim	Sunuş yoluyla öğretim
Soru-cevap	Soru-cevap
Beyin fırtınası	Beyin fırtınası
	Çoklu zekâ kuramı
	Tartışma
	Yapılandırmacı yaklaşım
	İşbirliğine dayalı öğrenme

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının, sunuş yoluyla öğretim, soru-cevap ve beyin fırtınası tekniklerini hem uygulama öncesinde hem de uygulama sonrasında belirtirken uygulama sonrasında çoklu zekâ kuramı, tartışma, yapılandırmacı yaklaşım ve iş birliğine dayalı öğrenme yöntem-teknik-yaklaşımlarını ekledikleri görülmektedir. “Etkili öğretme öğrenme dersinde yer verilen konulara ilişkin kavramlar” ana temasına ilişkin uygulama öncesi ve sonrasında belirlenen alt temalar listesi tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. “Etkili öğretme öğrenme süreçleri dersinde yer verilen konulara ilişkin kavramlar” ana temasına ilişkin alt tema listesi

ALT TEMALAR		
Kavramlar	UYGULAMA ÖNCESİ	UYGULAMA SONRASI
Bilişsel öğrenme stilleri	Dışa dönük İçe dönük Duygusal Algısal Yargısal	Dışa dönük İçe dönük Duyusal Duygusal Algısal Yargısal Sezgisel Düşünen
Çoklu zekâ kuramı	Doğa zekâsı Matematiksel-Mantıksal zekâ Sosyal zekâ	Matematiksel-mantıksal zekâ Bedensel zekâ Doğa zekâsı Dilsel zekâ Müziksel zekâ Uzamsal zekâ İçsel zekâ Görsel zekâ Sosyal zekâ Sözel zekâ Ritmik zekâ
Sınıf ortamı ve yönetimi	Oturma planı Sınıf mevcudu Sınıf düzeni Öğretmenin rolü Öğrencinin rolü	Fiziksel düzen Öğretmen-öğrenci iletişimi Zamanı etkili kullanma Öğretmenin rolü Öğrencinin rolü Ödül ve ceza Davranış yönetimi Disiplin sağlama
Yaratıcılık ve yaratıcılığı geliştirmek	Deney ve gözlemler yapma Yeni fikirler ortaya atma Bireysel farklılıkları dikkate alma Çok yönlü düşünme	Kendine güveni arttırma Özgün olma Öğrenciyi cesaretlendirme Öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine fırsat verme Motivasyonu arttırma Proje ödevleri verme Örnek bir olaya çözüm üretme Yeni fikirlere açık olma
Düşünme süreci	Araştırmaya dayalı ortam sağlama Merak uyandırma Mantıksal bağlantılar kurma Sorularla düşünmeye yönlendirme Düşünme zamanı sağlama	Anlamli öğrenmeyi sağlama Sınıflandırma becerisi kazandırma Tahmin becerisi kazandırma Öğrenme sürecini sorgulama Düşünme zamanı sağlama Problem çözme becerisi kazandırma Düşünceleri analiz etme Bir konuyu veya sorunu araştırma
Yapısalcı kuram	Öğrenci seviyesini dikkate alma	Öğrencilerin bilgilerini yorumlaması

		Öğrencilerin öğrenme sürecini sorgulaması Öğrencilerin kendi bilgilerini anlamlandırması Öğrencileri bilgiye ulaşmaları için araştırmaya teşvik etme Öğrencilerin sürece aktif katılımı Öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu olması
İş birliğine dayalı öğrenme	Öğretmen-öğrenci iletişimini sağlama Grup çalışması Öğrenci-öğrenci iletişimini sağlama Yardımlaşma ortamı oluşturma Birden fazla düşünceyi tartışma Her öğrencinin görüş belirtmesi	Küçük grup çalışmaları yapma Öğretmen-öğrenci iletişimini sağlama Öğrencilerin sürece aktif katılımı Öğrencilerin hem kendilerinin hem de diğer arkadaşlarının öğrenmelerinden sorumlu olması Probleme çözüm üretme Fikir alış verişinde bulunma
Probleme dayalı öğrenme	Bir problemi çözme Kalıcı öğrenmeyi sağlama Sorunlara çözüm üretme Öğrenilenleri sorgulama Düşünme ve fikir üretme	Gerçek hayat problemleri Sorumluluk sahibi olma Problemi tanımlama Problemi anlama Problemi analiz-sentez etme Araştırmayı planlama Veri toplama Verileri değerlendirme Sunum yapma
Aktif öğrenme	Laboratuvar uygulamaları yapma Derslerde görsellere yer verme Öğrencilerin derse aktif katılımı Etkili öğrenmeyi sağlama Kalıcı öğrenmeyi sağlama Verimli öğrenme ortamı	Öğrencilerin derse aktif katılımı Dersi planlama Öğrencinin ilgisini çekme Sınıf ortamının düzenleme Öğrenci merkezli öğretim Öğretmenin süreçte rehber olması Grup çalışmaları planlama Öğrenci-öğrenci iletişimini sağlama Verimli öğrenme ortamı oluşturma

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının etkili öğretme öğrenme süreçleri dersinde yer verilen bilişsel öğrenme stilleri, çoklu zekâ kuramı, sınıf ortamı ve yönetimi, yaratıcılık ve yaratıcılığı geliştirmek, düşünme süreci, yapısalcı kuram, işbirliğine dayalı öğrenme, problem çözmeye dayalı öğrenme ve aktif öğrenme konularına ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında belirttikleri ortak kavramların yer aldığı görülmektedir. Öğretmen adayları uygulama sonrasında bilişsel öğrenme stillerini ve çoklu zekâ kuramında yer alan zekâ türlerinin tamamını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları sınıf ortamı ve yönetimi konusu ile ilgili olarak uygulama öncesinde oturma planı, sınıf mevcudu, sınıf düzeni, öğretmenin ve öğrencinin rolü gibi genel kavramlara yer verirken uygulama sonrasında sınıf yönetiminin boyutlarına ilişkin

kavramlara yer vermişlerdir. Öğretmen adayları yaratıcılık ve yaratıcılığın geliştirilmesi ve düşünme sürecini, öğretme öğrenme sürecinde yaratıcılık ve düşünme becerilerinin geliştirilmesi için yapılması gerekenler ve öğrencilere sağladığı fırsatlar açısından değerlendirirken, işbirliğine dayalı öğrenme, problem çözmeye dayalı öğrenme ve aktif öğrenme yaklaşımlarını ise temel özellikleri, süreçteki uygulamaları ve sağladığı fırsatlar açısından değerlendirmişlerdir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın sonucunda; etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar, etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri, etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler, etkili öğretme öğrenme dersinde yer verilen konulara ilişkin kavramlar olmak üzere 4 farklı ana tema elde edilmiş olup yapılan uygulama öncesi ve sonrasında ortak alt temalara rastlanmaktadır. Çalışmada öğretme öğrenme süreçleri dersi öncesinde ve sonrasında belirlenen alt temalar incelendiğinde uygulama sonrasında öğretmen adaylarının daha ayrıntılı açıklamalar yaptıkları görülmektedir. Ayrıca uygulama öncesinde bazı öğretmen adaylarının “konuyla ilgili fikrim yok” şeklinde görüş bildirmelerine rağmen uygulama sonrasında her soruya görüş bildirdikleri görülmektedir.

Öğretme sürecinin temel bileşenleri öğretme öğrenmedir. Süreç öğrenen açısından ele alındığında öğrenme ve davranış değişikliği sağlamak amacıyla yönlendirme yapan kişi açısından ele alındığında ise öğretme olarak değerlendirilebilir. Öğrenme durumunda öğrenen, öğrenme stratejileri, öğrenilen (öğrenme malzemeleri), öğreten ve öğrenme ortamı öğeleri yer alır (Şen, 2014). Yapılan araştırmada, etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar ana teması incelediğinde, öğretmen adayları başlangıçta etkinlik, öğretmen, öğrenci, okul, sınıf, eğitim, iletişim, ders, yaratıcılık, sınıf ortamı gibi temel kavramlara yer verirken, uygulama sonrasında bilişsel öğrenme, plan yapma, zaman yönetimi, zekâ alanları, aktif öğrenme, verimli öğrenme, günlük yaşam, bireysel özellikler, sınıf yönetimi, düşünme becerileri ve öğretim teknikleri gibi kavramları da eklemiştir.

Etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri incelendiğinde, öğretmen adayları başlangıçta öğrencide merak uyandırma, öğrenci seviyesini dikkate alma, öğrenci merkezli olma ve eğlenerek öğrenmeyi sağlama gibi özelliklerini belirtmişlerdir. Uygulama sonrasında ise öğretmen adayları öğretme öğrenme sürecinin özelliklerini öğrenciler, öğretmen, içerik ve süreç kavramları açısından değerlendirerek çok sayıda özelliğe yer verdikleri görülmektedir. Alan yazında öğrenme ve öğretim ilkeleri farklı şekillerde sınıflanarak belirtilmiştir. King (Akt. Demirel, 2010) öğrenme ve öğretim ilkelerini 7 başlık altında toplayarak; etkili bir öğrenci-öğretmen iletişimi, öğrenciler arasında iş birliği, öğrenme sürecine etkin katılım, öğrenciye ipucu ve dönüt verme, öğrenme için yeterli zaman ayırma, üst düzey beklentilere yanıt verme, öğrencilerin öğrenme hızlarını ve stillerini dikkate alma olarak belirtmiştir. Buna göre öğretmen adaylarının uygulama sonrasında belirttikleri etkili öğretme öğrenme sürecinin özelliklerine ilişkin ifadeler dikkate alındığında süreçte yer verilmesi gereken öğrenme ve öğretim ilkelerini benimsedikleri söylenebilir.

Etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem-teknikler ve yaklaşımlar incelendiğinde, öğretmen adayları başlangıçta sadece sunuş yoluyla öğretim, soru-cevap ve beyin fırtınası tekniklerini belirtirken uygulama sonrasında çoklu zekâ kuramı, tartışma, yapılandırmacı yaklaşım ve iş birliğine dayalı öğrenme yöntem-teknik-yaklaşımlarını da eklemiştir. Öğretme öğrenme sürecinde yaygın olarak kullanılan öğretme yöntemleri anlatma, tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma,

problem çözme, yaratıcı, drama ve bireysel çalışmadır. Öğretim teknikleri ise grupla öğretim teknikleri (beyin fırtınası, soru-yanıt, gösteri, benzetim, ikili ve grup çalışmaları, mikro öğretim, eğitsel oyunlar, altı şapkalı düşünme), bireysel öğretim teknikleri (bireyselleştirilmiş öğretim, programlı öğretim, bilgisayar destekli öğretim) ve sınıf dışı öğretim teknikleri (görüşme, gözlem, sergi, proje, ödev) olarak belirtilmektedir. Ayrıca, tam öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme ve çok boyutlu zekâ kuramı yaklaşımı öğrenme modelleri olarak belirtilmektedir (Demirel, 2010). Öğretmen adaylarının etkili öğretme öğrenme sürecinde, alan yazında da belirtilen yöntem, teknik ve yaklaşımlardan sunuş yoluyla öğretim, soru-cevap, beyin fırtınası, çoklu zekâ kuramı, tartışma, yapılandırmacı yaklaşım ve iş birliğine dayalı öğrenmenin kullanılmasının önemini vurguladıkları görülmektedir. Kalem ve Fer (2003) yaptıkları çalışmada, aktif öğrenme sürecinde beyin fırtınası ve grup çalışması etkinliğinin ilgi çekme açısından ilk sıralarda yer aldığını saptamışlardır. Etkili bir öğretme öğrenme sürecinde yer verilmesi gereken yöntem, teknik ve yaklaşımlar dikkate alındığında öğretmen adaylarının bu konularla ilgili bilgi sahibi olmalarının önemli olduğu ve öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimleri sürecinde bu konulara ayrıntılı olarak yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Etkili öğretme öğrenme dersinde yer verilen bilişsel öğrenme stilleri, çoklu zekâ kuramı, sınıf ortamı ve yönetimi, yaratıcılık ve yaratıcılığı geliştirmek, düşünme süreci, yapısalcı kuram, işbirliğine dayalı öğrenme, problem çözmeye dayalı öğrenme ve aktif öğrenme konularına ilişkin kavramlar incelendiğinde öğretmen başlangıçta kavramsal olarak eksikliklere sahip olmalarına rağmen, uygulama sonrasında bilişsel öğrenme stilleri ve çoklu zekâ kuramına ilişkin temel kavramların tümünü belirttikleri görülmektedir. Buna göre öğretmen adaylarının uygulama sürecine katılımları kavramsal yeterliliğe ulaşmaları açısından değerlendirildiğinde yapılan uygulamanın amaca hizmet ettiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bilişsel öğrenme stillerine uygun öğrenme öğretme ortamlarını hazırlamalarında kendi yetkinliklerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Veznedaroğlu ve Özgür, bilişsel öğrenme stiline uygun bir öğretim hizmeti sağlamanın, öğrencilerin sadece akademik olarak başarılarının artırılmasını değil, bunun yanında farklı olana karşı hoşgörü geliştirme, daha disiplinli olma, öğretime karşı olumlu tutum geliştirme gibi boyutlarda da artışı beraberinde getirdiği görüşünü ortaya koymaktadırlar (Veznedaroğlu ve Özgür, 2005).

Başaran (2004) etkili öğrenme ve çoklu zekâ kuramı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, Çoklu Zekâ Kuramının zekâ, etkili öğrenme, düşünme stili ilişkisi ve uygulamaya yönelik yönlerinin incelenerek, çoklu zekâ ile öğrenci performanslarının değerlendirilmesinin deneyim yolu ile gelişebileceğinin ileri sürüldüğünü belirtmiştir. Bireyin çevreye uyumu ve bu çevrede başarılı olabilmesi için kendi zekâ özelliklerini tanıyabilmesinin önemini vurgulayarak, okullarda, öğrencilerin zihinsel kapasitelerini deneyebilecekleri çeşitli öğretim programları geliştirilmesi ve öğrencinin aktif olarak katılımının sağlandığı öğretim yöntemlerinin uygulanmasının gerekliliğini belirtmiştir. Çelik vd. çalışmalarında, aktif öğrenmeyi gerçekleştirmek amacıyla geliştirilen "Probleme Dayalı Öğrenme", "Projeye Dayalı Öğrenme", "İşbirlikçi Öğrenme" ve "Sorgulamaya Dayalı Öğrenme" stratejilerini incelenmişlerdir. Öğrenme hedeflerine ulaşmak için farklı araçlar (projeler, problem durumlar, kritik düşünme sorulan) kullanılsa da, bu stratejilerin hepsindeki temel amacın; bilgi kaynaklarına ulaşabilen, bilgiyi anlamlandırırken başkalarının da fikirlerine önem veren, sorgulayan, çevresiyle etkili iletişim kurabilen yani öğrenmeyi öğrenmiş bireyler yetiştirmek olduğunu belirterek, aktif öğrenmenin kullanımının giderek yaygınlaştığını ifade etmişlerdir. Gökalp (2005) de etkin öğrenmenin, kurmacılık, çoklu zekâ kuramı ve işbirlikçi öğrenme ile kullanılabilir bir yaklaşım olduğunu belirterek, eğitim ortamlarında hem öğretmen hem de öğrencilerin katılımcı olduğunu ifade etmiştir. Bireylerin nasıl

düşündükleri, nasıl öğrendikleri ve bunlara etki eden etmenlerin ne olduğunun bilinmesinin, etkili öğrenme ve sağlıklı düşünme sürecini kolaylaştırması beklenmektedir (Güven ve Kürüm, 2006). Buradan hareketle, öğrenme stilleri, öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları, düşünme becerileri alanda yapılan çalışmalara konu olmuştur.

Sonuç olarak, araştırmadan elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının aldıkları ders sonrasında etkili öğretme öğrenme sürecinde yer alan kavramlar, etkili öğretme öğrenme sürecinin özellikleri, etkili öğretme öğrenme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler, etkili öğretme öğrenme dersinde yer verilen konulara ilişkin kavramlar temalarına ilişkin olarak yeterli görüşler bildirdiklerini ortaya koymaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak öğretmen adaylarının öğrenimleri süresince öğretme öğrenme süreçlerine ilişkin kazanımlarının kendi sınıflarında oluşturacakları öğrenme ortamlarına yansıtacağı dikkate alındığında, bu konuda yapılacak çalışmaların gözlemlerle desteklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin öğretme öğrenme sürecindeki etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirildiği araştırmalarda yapılabilir.

Kaynaklar

- Açıkgöz Ün, K. (2009). *Etkili Öğretilme ve Öğrettilme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Açıkgöz Ün, K. (2014). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Aslim Tüfekçi, S. (2011). Yapılandırmacı Yaklaşım. Sevil Büyükalın Filiz (ed.) *Öğrettilme Öğrenme Kuram ve Yaklaşımları* içinde (s.336-351). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Başaran, I. B. (2004). Etkili Öğrenme ve Çoklu Zekâ Kuramı: Bir İnceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, (5), 7-15.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design, Choosing Among Five Approaches*. California: Thousand Oaks.
- Çelik, S., Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y., Doymuş, K. (2005). Aktif Öğrenme Stratejileri Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 155-185.
- Demirel, Ö. (2003). *Öğrettilme Sanatı: Planlamadan Değerlendirmeye*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2005). *Eğitilimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2010). *Öğrettilme Sanatı: Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Erdem, E. (2005). Probleme Dayalı Öğrenme. Özcan Demirel (ed.) *Eğitilimde Yeni Yönelimler* içinde (s.81-91). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Fer, S. (Edt) (2011). *Öğrettilme öğrenme Kuram ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökalkp, N. (2005). Öğrenme ve Etkin Öğrenme. *Journal of Istanbul Kultur University*, (1), 1-8.

- Güven, M. ve Kürüm, D. (2006). Öğrenme Stilleri ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 75-90.
- Kalem, S. ve Fer, S. (2003). Aktif Öğrenme Modeliyle Oluşturulan Öğrenme Ortamının Öğrenme, Öğretme ve İletişim Sürecine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(2), 433-461.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Şen, Ş. (2014). Öğretme Öğrenme Stratejileri. Sevil Büyükalın Filiz (ed.) *Öğretme Öğrenme Kuram ve Yaklaşımları* içinde (s.98-113). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Veznedaroğlu, R. L. ve Özgür, A. O. (2005). Öğrenme Stilleri: Tanımlamalar, Modeller ve İşlevleri. *İlköğretim-Online*, 4(2), 1-16.
- Yaşar, Ş. (1998). Yapısalcı Kuram ve Öğretme öğrenme Süreci. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1-2), 68-75.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.